

Šiame numeryje:

Požiūris į literatūrinio kūrinio svetimybės ir artimybes.

Lietuvos piliečių naikinimas vokiečių okupacijoje.

Kompozitorius ir libretistas.

„Dvylikos“ autorius ir M. K. Čiurlionis.

Žmogaus prasmės žemėje poezija: dr. Juozas Girnius apie žemininkų kūrybą.

Iš žemininkų poezijos.

Dar keletas žodžių dėl vysk. Masalskio.

Milijonai už dailės kūrinius.

Sidabras senovės Lietuvoje.

Kertinė Paraštė

Požiūris į literatūrinio kūrinio svetimybės ir artimybes.

Paziūros į literatūros kūrinių yra įvairios. Srovinės paziūros nuo materializmo iki šių dienų struktūralizmo kiekviena savaip yra siaurinančios literatūros supratimą. Bet kaip jos praktiškai mums atrodo, pasakius A. Skrupskelienės pasakytą dr. Jono Griniaus pagerbimo progą (Draugas 81.V.2)? Joje esą dr. J. Grinius pajėgęs objektyviai įvertinti labai daug mūsų literatūrinių kūrinių, bet tik jei idėjinę kūrinio dalis nesikirta su jo literatūriniais principais. Viena iš tų jo matomų neigiamųjų yra ta, kad išeivis lietuvis literatūroje „snobiškai“ atsiliepia į aktualius gyvenamojo krašto klausimus, vaizduoja jų papročius ir žmones ir, kaip pavyzdžiui, kur svetimoms temoms yra plėtojamos, pamini mi romanai „Trečioji moteris“, „Delfino ženkle“ ir „Samokslas“.

Nėra abejonės, kad dr. Grinius tokią nuomonę iš pirmo vienas neišlažė. Svetimas mums temas pakritikuoja ir dalis skaitytojų. Visuomenė nori savų žmonių romanų, savų problemų, kurios atspindėtų ir bendrai žmogiškus idealus.

Bet rašantis tokiu pageidavimu gali būti ir suklaidintas, pasimetęs. Tas verčia krūpeltėti gal ne vieną rašantį apysakas, noveles ir romanus. Tai ką aš čia darau? Ką rašau, jis gali savęs paklausti? Kiek mano rašte yra dabar tų svetimųjų, kiek svetimų herojų? Paskaičiuokim. Ar jie turi apamai žmogiškų idealų? Gal reiktų tuos visus užsieniečius padaryti lietuviškesniais, kaip kai kas ir padaro, žemaitiškai ar džiūkiškai pašnekančius, mažiau svetimus. Ar kaip nors kitaip juos įforminti, kad jie neišsiskirtų iš lietuvių herojų?

Tiesa, svetimoms temoms ir svetimybės tačiau lenda į mūsų literatūrą išeivijoje. Tad klausimas kyla, kiek jų įsileisti? Kiek kūriny turėtų atspindėti mūsų išeiviską gyvenimą, ir kiek gyvenamo krašto problemų?

Emigracijos pradžioje svetimųjų buvo nedaug. Ilgiau

gyvenant svetimose kraštuose, gal jau ilgiau kaip pačioj Lietuvoj, išeivis vis geriau ir natūraliau suprato, kas dedasi pasaulyje ir ypač jį priklaudusiame krašte. Tokios literatūrinės problemos mažiau atsitinka didesnėse, mažiau blaškomose ir mažiau emigrantų ar išeivių turinčiose tautose, kaip Prancūzija. Bet ir tokioms Anglijos piliečiai kolonijose verčiau rašo apie savo Australiją, P. Afriką, ar apamai kraštus, kur jie gyvena. Nors ir rašo angliškai, bet prideda dar ir savo gyvenamo krašto kiek skirtingą žodyną. Australas White rašė apie australus, o Australų literatūros premiją laimėjęs Koch yra rašęs apie Indoneziją, kurioje vyko svarbesni įvykiai negu jo krašte.

Taigi, atrodo, siaurinti literatūrą gal nėra sveika? Svetimi veikėjai lenda į mūsų gyvenimo ar istorijos atblokštį. Būtų labai nežmoniška literatūrai ignoruoti visa tai, kas sudaro jo visą kasdieninį gyvenimą. Draudžiant tą kasdienybę ir tokiu keliu apamai einant, juk ir vienoj apskrityje ar viename mieste Lietuvoj gyvenęs rašytojas neturėtų rašyti apie kitas nematytas Lietuvos vietas.

Juk negera užsidaryti parapijiniame regionalizme. Kaip, pavyzdžiui, su biblinėmis temomis, kurios mūsų liečiamos ir kurios turi sukelti Jeruzalės artumą, ne kur kitur? Juk tai jau svetimata „užsieninė“ vieta, veikėjai — žydai, romėnai, fariziejai, vietos — nuo Lietuvos taip tolimos ir nelabai pažįstamos. Ar sekant tuo sugriežtintu literatūrinio pageidavimu mūsų krikščioniškos tautos rašytojai tai jau būtų literatūrinis principų laužymas?

Labai respektuojame dr. Griniaus kritišką pasisakymus. Bet jo parinktuose trijuose svetimybiniuose romanuose autoriai gal galvojo, jog jiems reikia pasirinkti ir parinkti labai įdomią temą sau ir skaitytojui,

(Nukelta į 2 psl.)

LIETUVOS PILIEČIŲ NAIKINIMAS

Vokiečių okupacijoje

V. SRUOGIENĖ.

Visiems mums žinoma, kad Lietuvoje vokiečių okupacijos metais — 1941 — 1944 — buvo sunaikinta daug lietuvių, žydų, lenkų, rusų, žigonų ir kitų. Tačiau be 46 įkaltų grupės jų tautybė bei skaičius nėra nustatyta. Kalintų ar žuvusių pavardės tik vienu kitu iškyla dokumentų šviesoje arba žodinėje informacijoje. Pvz. plačiai yra žinoma, kad kalinami buvo žurnalistas Henrikas Blazas, diplomatas Vaclovas Sidzikauskas, gen. Povilas Plechavičius ir buvusios jo suorganizuotos rinktinės jaunimas, teisininkas Dionizas Monstavičius, pulk. Aleksandras Andrušaitis, pulk. Oskaras Urbonas, pulk. V. Grudinskis, Algirdas Vokietaitis, inž. Antanas Šapalas, inž. Rimas, Jonas Pajaujis, K. Riba, Barčauskas, Janeliūnas, su duomenimis apie žuvusius ir buvusius lietuvių kalinius. Čia ji Kvietka P. Duloga, S. Duloga, paduodame.

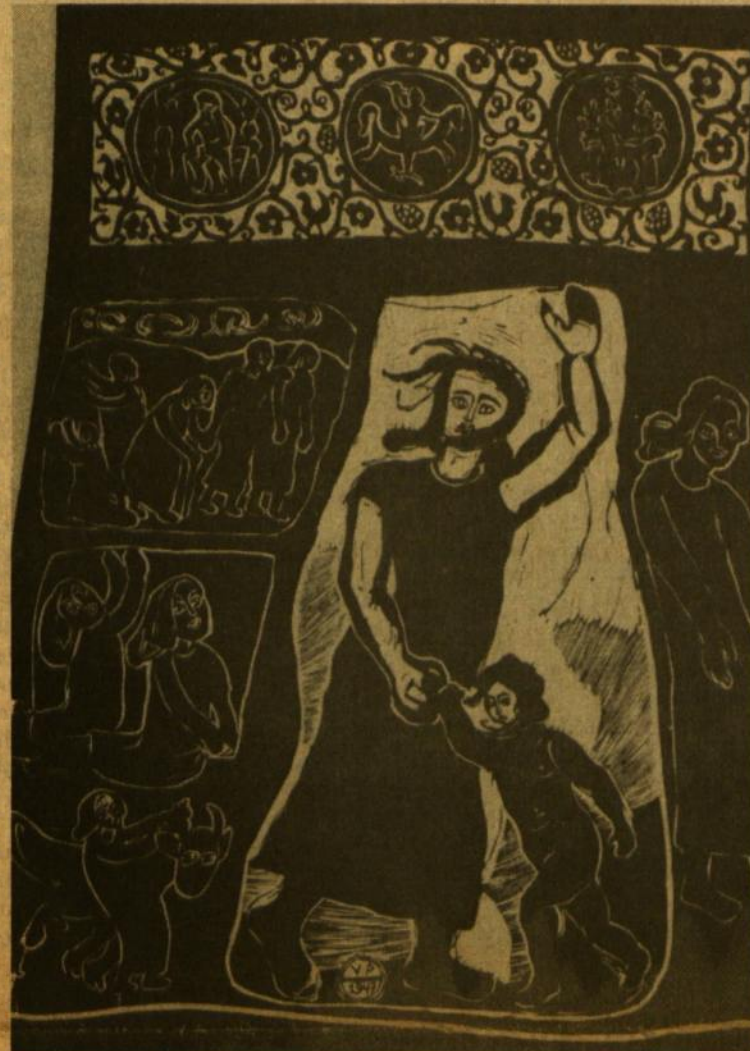
1947. VIII. 23 Vokietijoje, Augsburgėje, ėjęs laikraštis „Ziburis“ paskelbė ilgą koncentracijos stovyklų ir kalėjimų sąrašą, su duomenimis apie žuvusius ir buvusius lietuvių kalinius. Čia ji Kvietka P. Duloga, S. Duloga, paduodame.

103 KACETUS IR KALĖJIMUS praėjo 29.500 lietuvių

Pasiskaičiuota: vietovardžiai didžiojo raidėn juodu šriftu = KZ, didžiojo raidėn šviesiu šriftu = priverst. darbdarystės stovykla, mažojo raidėn = sunk. darbų ar policijos kalėjimas.

Medžiaga surinkta LARPK S-gos MARTIROLOGIJOS SKYRIAUS.

Eil. Nr.	Vietos	Kalintų asm. skaičius 1941—1945 metų laikotarpyje	Iš jų: Nutudyta — dingę	Laive vyje
1.	Allenstein	70	—	—
2.	Anerfes (Norv.)	20	—	—
3.	Asperg	560	—	—
4.	AUSCHWITZ	120	110	10
5.	BAYEUX (Prancūz)	25	—	—
6.	Bayreuth	40	—	—
7.	Baranowitz	30	—	—
8.	BERGEN—BELZEN	180	160	20
9.	Berlin—Tegel	240	—	—
10.	BISSINGEN	30	30	—
11.	Blidenstadt	12	—	—
12.	BOLLINGEN (Prancūz)	250	100	150
13.	Braunsberg	18	—	—
14.	Breslau	200	180	20
15.	BREST (Prancūz)	80	—	—
16.	Briks	20	—	—
17.	Bruchsal	5	—	—
18.	BUCHENWALD	130	120	10
19.	DACHAU	1200	1100	100
20.	Danzig	70	—	—
21.	Dautmergen	15	—	—
22.	DIMITRAVA	300	—	—
23.	Dinaburg (Latv.)	60	—	—
24.	DORA	30	25	5
25.	Dresden	120	—	—
26.	Ebenrode	30	—	—
27.	Eitkūnai	70	70	—
28.	EROVILLI (Prancūz)	15	—	—
29.	FLOSSENBURG	2500	2480	20
30.	Frankfurt a. M.	10	—	—
31.	Frankfurt a. O.	60	—	—
32.	Gacinas	110	—	—
33.	Galhausen	20	—	—
34.	Goerlitz	10	—	—
35.	GRAUDENZ (Lenkija)	30	—	—
36.	Gumbinė	130	—	—
37.	Halė	100	—	—
38.	Hard—Orp	60	—	—
39.	Husum	30	—	—
40.	Instenburg	90	—	—
41.	Jakubstadt (Latvija)	100	—	—
42.	Kaisheim	15	—	—
43.	Kagenau	20	—	—
44.	Kumberg	30	—	—
45.	Karaliaučius	180	—	—
46.	Kaunas	4700	—	—
47.	KAUNAS—VII FORTAS	600	—	—
48.	Klaipėda	210	—	—
49.	Landsberg	20	—	—
50.	LANGA—DYBA	60	50	10
51.	Leibach	35	—	—
52.	Leipzig	15	—	—
53.	LEIPZIG	30	—	—
54.	Liepojaus (Latvija)	120	—	—
55.	Liegnitz	25	—	—
56.	Lindau	10	—	—
57.	LIUBLIN (Lenkija)	80	—	—
58.	Ludwigsburg	200	—	—

Viktoras Petravičius

Svetimųjų šaly

59.	MAIDANEK (Lenkija)	1000	neiširta
60.	Marijamburgas	130	—
61.	Marijampolė	700	—
62.	MAUTHAUSEN	300	270 30
63.	Mintauja (Latvija)	200	—
64.	Muelberg	30	—
65.	Muenster	5	—
66.	NATZWEILER	130	120 10
67.	Neumark	20	—
68.	NEUENGAMME	80	70 10
69.	Nuernberg	50	—
70.	Oberdingen	30	—
71.	ORANIENBURG	700	600 100
72.	PAGELAZIAI	400	—
73.	Panevėžys	300	—
74.	Pleskau	30	—
75.	Poznanė	15	—
76.	PRAVIENISKĖS	6000	—
77.	Ragainė	60	—
78.	RAVENSBRUCK	110	100 10
79.	Ravensburg	30	—
80.	Rezekne (Latvija)	80	—
81.	Riga (Latvija)	130	—
82.	Rokiškis	200	—
83.	Rottenburg	180	—
84.	ROTTWEIL	10	—
85.	SALASPILIS (Latvija)	500	400 100
86.	Sodenheim	30	—
87.	SOLDAU	200	150 50
88.	Scherburg	40	—
89.	Siauliai	1300	—
90.	Staback	50	—
91.	Stettin	15	—
92.	Stolp	12	—
93.	STUTTHOF	200	180 20
94.	Stuttgart	35	—
95.	Tilžė	300	—
96.	Thorm	20	—
97.	Ukmergė	180	—
98.	Ulm	100	—
99.	Undine (Jugosl.)	23	—
100.	Valone—Hubuill (Pranc.)	20	—
101.	Vilkaviškis	100	—
102.	Vilnius	1825	—
103.	Zwickau	90	—
Bendras skaičius		29.500	6.225 675

„Ziburiuose“ paskelbtus duomenis panaudojo A. Vaičiulaitis žangoje A. Gervydo knygos „Už spygliuotų vielų“. Kiek teko pastebėti, jais rėmėsi dauguma man žinomų rašytojų, lietuvių šią skaudžią temą.

Tačiau yra daug žinių. 1975 metų „Lietuvos istorijos metraštyje“ (Vilnius, 1976, 52 — 56 psl.) tilpo Kazio Rukšeno straipsnis „Lietuvos gyventojų naikinimas hitlerinės Vokietijos kon-

23.000 — 25.000 hitlerinės Vokietijos koncentracijos stovyklose sunaikintų žydų, kurie beveik visi buvo sunaikinti Osviečime, Dachau, Stutthof, Rygos, Salaspilio, Chelmo ir kitose naikinimo vietose, galime teigti, kad koncentracijos stovyklose už Lietuvos ribų buvo nužudyta apie 30.000 Lietuvos gyventojų“. (V. S. pabraukta).

Reiktų atkreipti dėmesį, kad „Ziburių“ statistika mini panašų skaičių, apimantį ne nužudytuosius, tik perėjusius koncentracijos stovyklas lietuvių. Taip pat čia nėra paminėtos tos aukos, kurios neteko gyvybės smulkesnėse Lietuvos vietovėse kaip rezultatas Lietuvos gestapo viršininko Karl Jaegerio įsakymo. O kur skaičiai tų, kurie liko gyvi, bet nukankinti baigė savo gyvenimą per anksti, nežinomi grįžę į savo tėvynę ar dingę svetur. Jau apie juos žinių nebesurinkime.

Š. m. „Kario“ 4 Nr. (psl. 168) spausdinamas B. L. straipsnis „Skaudus likimas“, kuriame trumpai peržvelgiamas tragiškas Mažosios Lietuvos lietuvių veikėjų sunaikinimas. Be nacių nužudyto Vilniuje 1941. VIII. 23 garbingojo Enzio Jagomasto ir jo šeimos, straipsnyje išvardijamos dar 40 nukankintų kacetuose ir kalėjimuose žymių lietuvių veikėjų pavardės.

Užuominas apie išblaškytus lietuvių, koncentracijos stovyklų aukas galima kartais rasti tokiuose literatūroje, kurioje niekad nemanytum užtikti. Štai, 1948 metais garsioji švedų aktorė Ingrid Bergman buvo gavusi laišką iš žinomo Italijos filmų režisieriaus Roberto Rossellini. Jis tarp kito ko rašo, kad kiek seniau keliavęs automobiliu per Sabiną (sritis į šiaurę nuo Romos) ir nepaprastai vaizdas atkreipęs jo dėmesį. Lauke, aptvertame spygliuota viela, būrys moterų vaikščiojusios kaip avėlės po ganyklą. Privažiavęs arčiau jis sužinojęs, kad tai buvusios svetimtautės: jugoslavės, lenkės, rumunės, graikės, vokiečių, latvių, lietuvės (V. S. pabraukta), vengrės. Išvietintos iš savo gimtųjų kraštų, jos bastingi po Europą pažinusios koncentracijos stovyklų siaubą, priverstinę darbą ir užpuolimus. Jas išnaudodavo bene dvidešimtys tautų kareiviai. Policijos čia suvarytos jos buvo laukiančios progos grįžti namo (Ingrid Bergman, My story, N. Y. 1980, 7 p.).

O dar kiek karo aukų buvo vokiečių išvežta priverstinėms darbams į Vokietiją, o iš ten tuoj po karo rusų nugalėtojų tiesiog į Sibirą, Kazachstaną? Apie jų pačių ir jų artimųjų dvasines kančias jau nebeminima.

Iki šiol Lietuvos martirologija nėra išsamiai iširta. Mokslo žmonėms sunku reikalingą medžiagą surasti, nes ji tebėra išblaškyta po įvairius rinkinius, bibliotekas, privačius asmenis. Ir toji medžiaga, kaip žinome, dėl įvairių priežasčių mūsų akyse žūsta. Visa nelaimė, kad iki šiol nesugebėjome suorganizuoti centrinio archyvo, paruošti jam tvarkyti kvalifikuotų darbininkų. Archyvo steigimo reikalą jau spaudoje kėlė mūsų išeiviai prieš Antrąjį pasaulinį karą, profesorius Vaclovas Biržiška, tuoj atvykęs į JAV, rūpinosi jo organizavimu. (Nukelta į 2 psl.)

Lietuvos piliečių naikinimas

(Atkelta iš 1 psl.)

Būta net kažkokių miglotų sumanymų, bet jie greit liko pamiršti. Daug kartų tuo reikalu kalbėta per Lituanistikos instituto ir kitų mokslo įstaigų suvažiavimus, rašyta spaudoje. Bet nieko nepadaryta. Prabangai, pasiilksminimams mūsųose netruksta pinigų... Nejaugi ir toks įtikinantis, gerai motyvuotas Bronio Railos balsas, neseniai prabėjęs "Draugo" kultūrinio priedo skiltyse, nejaugi ir tas balsas liks šauksmu dykumoje?

Grįžtant prie mano straipsnio "Lietuvos įkaitai Stutthofe ir jų likimas" ("Draugas", kultūrinis priedas — Mokslas, menas, literatūra, 1981. I. 10) norėčiau atkreipti skaitytojo dėmesį į tai, kad Stutthofe kalinami Lietuvos kariuomenės karininkai ir keli jauni vyrai, ištrūkė iš kacetų 1945 m. pavasarį, tuojuo buvo suimti ir jų daugelio likimas nėra žinomas. Vakaruose atsidūrė tik tie, kuriems pavyko išsilaikyti nuo rusų. Iš ypač nukentėjusių, kiek žinoma, kpt. Jonas Noreika, M. Mačiokas ir P. Masiulis grįžo į Lietuvą ir organizavo prieš komunistus partizanų. M. Mačiokas žuvęs kovoje, o Noreika ir Masiulis buvo suimti, tardomi ir teisiami. Teisme paklaustas, jeigu jis būtų išleistas, ar vėl kovotų prieš komunistus, Noreika atsakė: "Iki paskutinio kraujo lašol". Po to teismo sprendimas buvo: pakartoti Noreiką tik pareikalavęs, kad egzekucija įvyktų Vasario 16 dieną. Kur ir kada jis mirė, kur palaidotas — iki šiol nesužinojo net artimieji. Po Noreikos paklaustas P. Masiulis tylėjo ir tuo pasirašė taipgi sau mirties sprendimą...

Apie rusų suimtųjų Stutthofe kacetininkų herojišką laikyseną tik nuotrupos yra pasiekusios

mus iš anapus geležinės uždangos. Noreika — generolas Vėtra — jau yra likęs legendos asmeniu. Tik mes nemokame tinkamai savo herojų gerbti.

Ta proga malonu man pareikšti didelę padėką asmenims, kurie, perskaitę ankstyvesnį "Drauge" mano straipsnį, papildė ar pakoregavo mano turėtas informacijas.

Dėkoju kun. St. Ylai už malonų atsiliepimą ir papildymą informacijos apie mūsų įkaitus.

Kunigas Jonas Borevičius man pranešė, kad Stutthofe kankinys Aleksandras Kantvilas, kurio likimas mano pažymėtas kaip neži-

nomas, tebegyvena Tasmanijoje (sala prie Australijos). Yra vedęs Niną Truchanaite, žinomo lietuvių geografo Truchano seserį, turi šeima, yra gražiai įsikūręs.

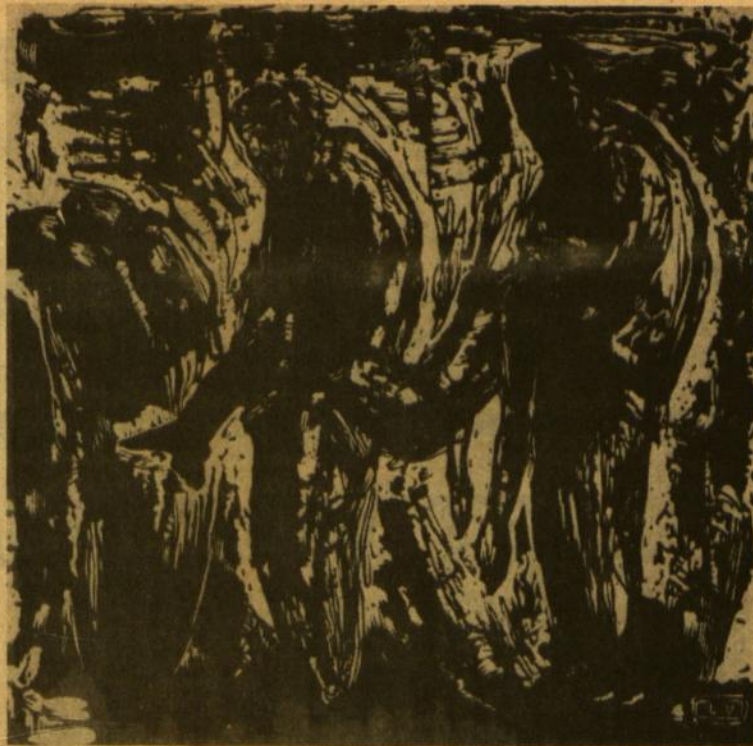
Ponas Jonas Slabokas prašė pataisyti Juozo Brėdikio pavardės rašybą (mano buvo klaidingai žymėta "Briedikis"). Jo ir kitų asmenų žinomis J. Brėdikis buvo baigęs Zueriche du fakultetus — filosofijos ir farmacijos, dirbo Lietuvos Užsienio reikalų ministerijos diplomatinėje tarnyboje.

Kiškis — miręs, spėjama, kad, grįžęs į Lietuvą, buvo rusų suimtas ir sunaikintas.

Telesforas Vallis (1914-1977)

Motorys

Liudas Vilimas (1912-1966)

Paskutinis patarnavimas

studijų, Da Ponte nuvyko į Veneciją, bet ten įsivėlė į avantiūras su moterimis ir turėjo Veneciją palikti. Nuvykęs į Vieną, ten rodė savo gražų elgesį ir rekomenduotas imperatoriui užimti mirusio Metastasio, karališkųjų rūmų poeto, vietą. Čia Da Ponte susidraugavo su Mozartu ir parašė jam tris neužmirštamus libretus: Figaro, Don Giovanni ir Così fan Tutte. Praėjus mėnesiui po Così fan Tutte premjeros, imperatorius mirė, ir Da Ponte liko be darbo. Tada nuvyko į Londoną. Čia dirbo kaip italų kalbos mokytojas ir kaip italų operos poetas, bet negalėjo suvesti galą su galu, spaudė jį skolos. Londonas negalėjo pateikti jo aukštojo gyvenimo lygio, prie kurio jis buvo pripratęs. Da Ponte tada perplaukė vandenyną ir atsidūrė Amerikoje. Čia vertėsi tabako ir arbatos bizniu, mokė italų kalbos, bet jam nepavyko užmegzti ryšių su opera. Kada į New Yorką atvažiavo ispanų kompozitoriaus ir dainininko Garcia šeima gastroliuoti, Da Ponte kreipėsi į Garcia, sakydamas: „Aš esu Mozarto draugas ir Don Giovanni libretistas“. „Puiku, — atsakė Garcia, — duokite šampano“. Tuo viskas ir pasibaigė. Da Ponte mirė 1838 metais, susenęs ir labai nusivylęs.

Da Ponte labai padėjo Mozarto operinei vertei pakelti.

Verdi taipgi turėjo daug vargo su savo libretistais, kol rado Arrigo Boito, kuris buvo pats kompozitorius. Boito, kaip libretistas, sukūrė dvi neužmirštamas operas Otello ir Falstafą. Verdi parašė iš viso 30 operų.

Richard Wagner, kuris buvo

ir įvairiais kitais darbais užsiėmęs, kaip poetas, revoliucionierius, politikas, tremtinys, o tiksliau politinis pabėgėlis, muzikos instrumentų žinovas, pinigų rinkėjas, svetimų žmonių viliojimas ir pagaliau — operų kūrėjas. Wagneris pats rašė savo operoms tekstus. Wagneris suprato operą kaip muzikinę dramą, ir jam žodis buvo labai svarbus. Parašęs libretą, jis duodavo jį skaityti savo mokiniam. Muzikoje jis įvedė vadinamą leitmotyvą, kuris atstovavo charakteriui, besirodantiems scenoje, arba idėjai. Leitmotyvas visuomet pasigirsta, prieš išeinant atitinkamam artistui į sceną. Wagnerio operos iškelia likimo galią, pvz. Tannhaeuser ir Skraidantis Olandas yra operos, parašytos didelėje paties Wagnerio gyvenimo itakoje. Nebelungų žiedo trilogiją Wagneris pradėjo rašyti nuo Sigfrido mirties. Visa trilogija su visom jos dalim trunka 20 valandų. Wagnerio kalba turi ritmą ir rimą, pvz., nykštukas, išsigandęs slibino, dainuoja: Was flackert and lackert, was flimmert and scwert... Nereikia nė žinoti vokiečių kalbos, kad pajustum onomatopėją jo žodžiuose. Wagnerio libretai, sujungti su muzika, daro didelį įspūdį, jų tikrai negalima būtų atskirti.

Richard Strauss paveldėjo Wagnerio didybę rašyti operoms muziką, bet jis sakė: „Nėra Richardo II“, ta prasme, kad Wagneris irgi buvo Richardas. Tačiau Strauss buvo laimingas, turėdamas tokį libretistą kaip Hugo von Hofmannsthal, kuris sukūrė jam nepaprastai Rosenkavalier libretą, kuris ir be muzikos gali būti skaitomas bei vaidinamas. Hofmannsthal buvo

austras, turįs italų ir žydų kraujo savo gyslose. Jis parašė Straussui šešių operų libretus. Hofmannsthal nemėgo natūralizmo teatre, jis kūrė tipus, visai priešingus jam pačiam, nes rašytojas gyveno užsidaręs ir pats save kankino. 24 metus Richard Strauss bendradarbiavo su savo libretistu. Hofmannsthal staigiai mirė širdies smūgiu, 1929 metais. Richard Strauss vargai su libretistais tada prasidėjo. Jo opera Capriccio yra darbas jo kooperavimo su dirigentu Clemens Krauss ir Hans Swarowski, bet libretas tik iš tolo prilygsta tikrai meniniam libretui.

Benjamin Britten laimėjo pripažinimą po Antro pasaulinio karo, kaip Anglijos ryškus kompozitorius, kada sukūrė operą Peter Grimes, kuriai libretą parašė Montagu Slater. Britten nebuvo toks laimingas su jam 1953 metais užsakyta opera, kada jo libretistas buvo William Plomer, rodes, karalienės Elzbietos I netobulybes. Tai nepatiko šių dienų karalienei Elzbietai II, ir ji apleido operą, jai dar nepasibaigus. Vidurvasario sapnui, pagal Šekspyrą, Britten rašė libretą pats, tenorui Peter

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

kad kiekviename sakinyje būtų temos informacijų, šiaip randamų tik plačiau apsiskaicius ar giliau tyrinėjant šaltinius, o tuo pačiu norėję pateikti visuomenei ir įdomius romansus.

Atrodo, kad nei literatūrai, nei skaitančiai visuomenei jokie susiaurinimai nėra priimtini. O pati literatūra taipgi nevaržo rašytojo. Ji sako: rašyk! ką tik norit, ką pažįstat, kas jus domina. Rašykite gerai, kiek tik galite, ir vis geriau ir geriau. To tik teprašau. O visokie sroviniai materializmo, ar strukturalizmo, ar idėjiniai suvaržymai ir liks tik tiktai teorijomis. Kurkitesvarbų gyvenimą ir svarbų raštą, ne niekelius, kurie nėra verti nei popieriaus, ant kurio rašoma.

P. Melnikas

Pears padedant. Benjamin Britten yra anglų įžymybė, nes jis visur palieka anglas, naudodamas anglų siužetą — jūrą ir anglams taip įprastą profesiją — jūrininkus. Kompozitorius naudoja ir anglų folklorą, jeigu ir ne originalias liaudies melodijas, tai bent kuria jų dvasioje.

„Dvylikos“ autorius ir M. K. Čiurlionis

1980 metais rusų išeivija minėjo garsaus rusų poeto Aleksandro Bloko gimimo šimtmetį. Poetas mirė revoliucijos siautulyje 1921 metais. Pagarsėjęs kaip ryškiausias simbolistas, poetas parašė poemą „Dvylika“, kurioje pavaizdavo žiauriausios pasaulioje bolševikinės revoliucijos vyksmą. Ši poema laikoma nemirtingu rusų (ir pasaulinės) literatūros veikalu. Ji išversta beveik į visas pasaulio kalbas. Tada poeto gimimo metinėms, šiaip ir anapus geležinės uždangos pasirodė nemažai knygų apie A. Bloką. Tai tikras kontroversijų chaosas. Anapus jis laikomas (su išimtimis, kiek naudingas) savuoju. Šiaip geležinės uždangos jis esąs revoliucijos esmės demaskuotojas.

Vienoje antologijoje „Aleksandro Bloko atminčiai“ (išleista „Overseas Publications Interchange, London, 1980) randame dailininko Juri Annenkovo rašinį. Annenkovas buvo pirmasis A. Bloko poemos „Dvylika“ iliustratorius. Gyvai parašytame straipsnyje (knygos psl. 131) autorius mini poeto santykį su M. K. Čiurlionio kūryba, pateikdamas tokių aiškinimų skaitytojams:

„Tame pat Mendeljevo bute mes daug kalbėjome apie dailę. Blokas jautė ypatingą simpatiją Čiurlionio kūrybai, kuri dabar neužtarnautai pamiršta. 1911 metais miręs Čiurlionis buvo ankstyvas abstraktinio meno skelbėjas, dailė ir muziką jis laikė giminingais menais. Bemaž visi jo paveiksmai turi muzikinius pavadinimus: „Saulės sonata“, „Andante“, „Pavasario sonata“, „Allegro“, „Mėlynųjų tonų simfonija“ ir t.t. Tas pačias patiras reikšė irgi kompozitorius Skriabin'as, tvirtinęs, kad kiekviena gaida gali reikšti atitinkamą spalvą. Kaip tik toms muzikinės idėjos rišo Čiurlionis ir Bloką...“

A. Skriabinas (1872—1915), vienas muzikos novatorių, atonalistas. Pasaulinio garso kompozitorius. Bičiuliausi su Jurgiu Baltrušaičiu.

Jurgis Gliudai

NAUJI LEIDINIAI

• Janina Narūnė, PIRMOSIOS AKADEMIKES. Šviesių lietuvių moterų biografiniai bruožai. Išleido dr. Zuzana Šalčinienė. Knyga iliustruota, 200 psl., kaina — 12 dol.

• Petras Maldeikis, PSICHOLOGIJOS IR PEDAGOGIKOS PRADMENYS. Išleido Pedagoginis lituanistikos institutas Chicagoje 1981 metais su parama Algio Stankaus fondo, kuris yra administruojamas per Lietuvių fondą. Spaudai paruošė Alė Steponavičienė. Korektūras skaitė Pranas Razminas. Viršelį suprojektavo Nijolė Mackevičienė. Leidinys 76 didelio formato puslapių, kaina nepažymėta. Leidėjo adresas: Pedagoginis lituanistikos institutas, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636; telef. (312) 434-4545.

• Dr. Povilas Reklaitis, DIE HEIMAT DES NOBELPREISTRÄGERS FUER LITERATUR 1980 CZESLAW MIŁOSZ — Katalog zur Ausstellung 1980-81 — J.G. Herder Bibliothek Siegeland e. V. Band 4 Siegen 1980. Im Selbstverlag der J.G. Herder-Bibliothek Siegeland e. V. Leidinį galima užsisakyti, rašant ir pinigus pasiunčiant šiuo adresu: J.G. Herder-Bibliothek Siegeland e.V., 5900 Siegen 1, Eichendorffweg 7, W. Germany. Knygos kaina — DM 3,—

• VYTIS, 1981 m. balandžio mėn., Nr. 4. Lietuvos Vyčių mėnesinis žurnalas. Redaguoja Loretta I. Stukas, 234 Sunlit Dr., Watchung, N.J. 07060. Administracijos adresas: Vytis, 2524 W. 45 St., Chicago, IL 60632. Metinė prenumerata — 8 dol.

Kompozitorius ir libretistas

Kam priklauso pirmenybė — žodžiui ar muzikai? Išgarsinta labai nevienodą atsakymą, žiūrint, ko klausite. Poetai ir dramaturgai pasisako už gryną, prasmingą, gražų žodį. Muzikai — už gryną muziką. Ir kas teisingas?

Yra sritis, kur žodis ir muzika susilieja, sudarydami neatskiriama vienetą, kur nei vienas, nei kitas negali gyventi atskirai. Tai operos menas. Negali klausytis žodžių, negirdėdamas muzikos, ar klausytis tik muzikos, negirdėdamas žodžio. Pirmą kartą savo stadijoje, iki Handelio atsisakė nuo savo operos teatro, žodis neturėjo didesnės reikšmės. Laikas, kada operas dainuodavo kastratai, opera būvusi jų malonėje. Jie mėgdavo dainuoti melizmata, traukiant vieną kurią nors gaidą, neatsižvelgiant į operos visumą. Kastratai buvo madoje 17-18 amžiuje, nors jie pradėjo dainuoti dar ankščiau. Tačiau 17-18 amž. būvusi jų gaidynė. Jauni berniukai prieš pūbertetą buvo kastruojami, ir tuo būdu palikdavo jų vaikishkas balsas visam gyvenimui. Buvo pasauliniai žinomų kastratų, įgijusių didelę garbę ir dėmesį Europos didikų tarpe. Operos pradžia yra 16 šimtmetis, ir ji yra Italijos vaikas. Buvo jau ir tada ir operų libretistų, tik operos turinys turėjo būti mitologinis.

Plačiai žinomas Europoje yra John Gay (1685 - 1732), anglų dramaturgas satyrikas ir kitokių veikalių autorius. 1728 metais Gay parašė libretą operai, vadinamai „Begar“ („Elgeta“), o muziką tam libretui pritaikė vokiečių muzikas J. E. Pepusch. Čia buvo surinktos populiarios anglų, škotų, airių dainelės, prie jų pridėta gerų kompozitorių melodijos, pvz. Handelio gražiausios

ELENA VASYLIŪNIENĖ

melodijoms buvo pritaikyti patys bjauriausi žodžiai ir toji opera išvydo pasaulį Londone su didžiausiu pasisekimu. Pirmą kartą libretas buvo labai sužmogintas. Apie ką gi sukosi ši opera? Tai buvo satyra žymiųjų valstybės asmenų, o istorijoje ir scenoje buvo socialinio gyvenimo padugnės, — vagys, prostitutės, visokios visuomenės atmatos. Herojumi buvo pats didžiausias latras, kuris ne tik vogė, bet ir viliojo moteris, o šios už jį guldydavo galvą. Ši opera pasiekė Ameriką 1750 metais ir buvo pastatyta New Yorke. Pasisekimas buvo dar didesnis, nes čia buvo anglų politikų kritika ir paprasto žmogelio iškėlimas scenoje. John Gay vardas spindėjo libretistų tarpe, tuo tarpu muzikas Pepusch buvo visai nežinomas.

Libretistas yra tas žmogus, kuris dainininkui duoda žodį. Gali traukti melizmus, bet kiek ilgai galėsi išlaikyti klausančiojo dėmesį? Šalia žodžio libretistas sukuria taipgi tam tikrą situaciją, kuri yra turininga ir prasminga, turinti intrigą ir laikanti klausytojų dėmesį, situacija turi būti kontroversinė, turi būti konfliktas. Libretistas turi būti ir žodžio meistras, kad dainininkas galėtų šį žodį išdainuoti. Libretistui labai svarbu žinoti, kurie balsai gali būti išdainuoti aukštomis gaidomis, kurie žemutiniu registru, žiūrint žodžių ekonomijos, kad jų nebūtų per daug.

Pirmas pasauliniai žinomas libretistas buvo Piedro Armano Dominico Trapassi, žinomas Metastasio vardu. Būdamas 31 metų amžiaus, jis buvo paskirtas karališkųjų rūmų

poetu Vienoje 1729 metais. Jis parašė iš viso 50 libretų, kurie buvo naudojami apie 1000 kartų. Pvz. Mozarto opera La Clemenza di Tito buvo parašyta Metastasio, bet tą patį libretą panaudojo ir Gluck. Nė vienas kitas libretas nebuvo tiek daug kartų pertvarkomas kaip šitas. Autoriaus teisių apsaugojimas yra mūsų laikų padarinys, tos teisės nebuvo Metastasio laikais. Kas tik norėjo, naudojo kito parašytą libretą kada ir kur tik jam patiko. Pvz. kompozitoriaus Daniel Auber opera Gustavas III buvo parašyta, naudojant žymaus libretisto Eugene Scribes vaidinimą. Verdi paėmė kiekvieną to libreto žodį ir nustūmė Auberą į nežinią, parašęs operą „Kaukių balius“.

Metastasio buvo italų poetas, išgyvenęs visą savo gyvenimą Vienoje. Eugene Scribe (1791 - 1861) prancūzų poetas, dar daugiau parašęs už Metastasio, gyveno amžiuje, kada opera pakeitė savo kryptį. Scribe ir Metastasio abu du žinojo, ko klausytojas nori, ir mokėjo klausytojo skonį patenkinti. Skirtumas tarp jų toks: Metastasio rašė apie karalius, kunigaikščius, aplamai apie aristokratiją, tada jam paprasti žmonės lyg ir neegzistavo. Scribe rašė kitokiai publikai, naudojo paprastesnę kalbą, bet turėjo tai, ką prancūzai vadina „coups de theatre“. Buvo labai produktus. Paliko net 97 operas, iš jų žinomesnės L'Elisir d'Amore, Hugnotai ir kt.

Nė vienas libretistas po Scribe nebuvo toks našus savo darbais ir toks geras poetas kaip Scribe.

Da Ponte, italų poetas, gimęs neturtingoje šeimoje, pradėjo mokytis būdamas 14 metų. Po penkerių metų intensyvių

Chicago Lietuvos operos iškiliuosius pastatymus prisimenant. Čia matoma scena iš Verdžio „Aidos“: operos choras, statistai ir priekyje solistai — Dana Stankaitytė, Algirdas Brazis, Stasys Baras ir Aldona

Stempuzienė. Pažymėtina taipgi, kad „Aidos“ libretistas buvo A. Ghislanzoni, taigi tas pats, kuris yra parašęs ir Mimet Chicago Lietuvos operos statomo A. Ponchiello „Lietuvių“ libretą. Nuotr. J. Karklio

Žmogaus prasmės žemėje poezija

Ištrauka iš antologijos „Žemė“ įvado, minint jos 30 metų sukaktį.

JUOZAS GIRNIUS

Nurodėme, kuria prasme naujoji mūsų poezija nebėra asmeninė, nors dėl to ji dar nepasidarė nė visuomeninė. Tai kuriuo gi vardu ją pavadinti? Pavadinčiau aš ją, kito vardo nesugalvojęs, *idėjinę* poeziją. Bet kiek kuris vardas nurodo į dalyką, tiek betgi iš antros pusės ir daugiau ar mažiau klaidina. Taip yra ir su mano pasirinktu *idėjiškumo* terminu. Todėl ir tebūnie leista jį pora pastabų tiksliau aptarti.

Pirmiausia: pavadindamas naujosios mūsų poetų kartos poeziją *idėjinę*, aš visai nesiimu sugestionuoti, lyg būtų ligšiolinė poezija jo stokojusti. Juk, kaip žodinė kūryba, poezija visada išreiškia vienas ar kitas idėjas jau pačiu šiuo savo charakteriu. Ir šita prasme kiekviena poezija yra *idėjinė*. Bet kada imuosi naująją mūsų poeziją specialiai pavadinti *idėjinę*, turiu mintyje daugiau, negu tik šią bendrą kiekvienos poezijos idėjiškumą. Buvo *idėjinė* ir maišininė generacijos poezija. Bet ano meto poetui nerūpėjo specialiau leisti į minties gelmes. Griežčiau tarant, jiems to ir nereikėjo. Pačios bendrosios tautinio atgimimo idėjos buvo iškilusios lygiai visuose. Pakako anuometiniam poetui suteikti šioms idėjomis tik gražią ir tuo pačiu sugestivią išraišką. Bet koks minties subtilinimas greičiau kaip tik savaime būtų ją padaręs mažiau prieinamą. Ogi visuomeninė poezija nori visus pasiekti. Todėl visuomeniniai poetai visada ir lieka labiau šūkių, negu minties poetai, savo įtakos platumą apmokėdami mažesniu savo kūrybos gilumu. Bet jau kitas asmeninės poezijos idėjiškumas. Neberūpi šios poezijos kūrėjai būti plačiausiai suprantami. Greičiau jam svarbu save kuo subtiliau išsakyti. Ir kokio subtilumo ši poezija gali pasiekti, mes jau iš Aischio žinome. Tačiau ši poezija, išaugdama tik iš asmeninių nuotaikų, nesima nusileisti į tas gelmes ar išskirti į tas viršūnes, kuriose panirę iškilę pačios būties tiesos ieškotojai — metafizikai. Nepamirštu, kad poezija nėra filosofija. Ne vieta čia plačiau šiuo klausimu pasisakyti (o kitur šiuo klausimu esu jau pora kartų pasisakęs). Priminsiu užtat tik, kad nėra poezija nė politika. Tačiau yra poetų, kurie rado sau kūrybinį įkvėpimą visuomeninėse kovose. Panašiai gali būti rastas kūrybinis įkvėpimas ir tose problemose, dėl kurių grumiasi, tiesos ieškodami, filosofai. Tai šių poetų kūryba ir bus *idėjinė* ne tik ta bendra prasme, kuria kiekviena poezija yra *idėjinė*, bet ir ta specialia prasme, kuria grožio ieškojimas drauge yra ir tiesos ieškojimas.

Tai ir turėjau mintyje, kai pačiu pagrindiniu naujosios poezijos bruožu radau idėjiškumą. Šitas bruožas, man regis, ir paaiškina, kodėl naujoji poezija paliko ankstesnįjį subjektyvizmo kelią. Kaip asmeninių nuotaikų poezija savaime jau yra subjektyvi, taip *idėjinė poezija lygiai savaime yra objektyvi*. Tai slypi pačioje dalykų prigimtyje. Kaip nuotaika iš esmės asmeniška, taip mintis iš esmės objektyvi. Ir užtat: jei pasilikimas asmeninėse nuotaikose savaime nukreipia į subjektyvizmą, tai pakilimas į visuotines idėjas savaime subjektyvizmą nuveikia. Idėjinė poezija visada šita prasme yra visuotinė, nebe asmeninė.

Žinoma, šisai konstatavimas anaipol nereikšmingas, kad visi naujieji poetai būtų išaugę iš filosofijos. Nėra visuomeniam poetui būtina ir pačiam būti visuomenės veikėju. Panašiai ir minties poetui nėra būtina pačiam filosofu būti. Ir minties poetui klausimas eina ne apie savokinių problemų sprendimą, o tik apie nusikreipimą į tuos klausimus, į kuriuos žmogų veda tiesos ilgesys. Užtat neretai sutinkame ir tokių filosofinio gilumo poetų, kurie patys katedrine filosofija niekada nėra domėjęsi. Tačiau, apskritai imant, labai dažnai minties poetai drauge yra buvę ir filosofai. Ypačiai tai būdinga toms lūžtinėms epochoms, kurios ieško ateities naujų kelių. O tokiame lūžtiniame posūkyje stovime ir šiandien.

Neatsitiktina todėl, kad ir mūsų literatinėje jaunuomenėje (turint šiuo žodžiu mintyje ne tik pačius literatus, bet ir visus tuos, kurie domėjosi literatūra ir ją studijavo) buvo iškilęs toks filosofijai domesys, kaip niekada anksčiau. Klausė gi vilniškiai humanitarai studentai ne tik Mykoliaičio ar Ruogos, bet lygiu domesiu ir Sezemano. Ir niekada filosofijos auditorija nebuvo taip užpildyta, kaip per Maceinos paskaitas Kaune. O vargiai anksčiau būtų buvęs įmanomas ir tas „eksperimentas“, kokiu buvo mano seminaras, sutelkęs lygiomis iš filosofijos ir literatūros klausytojų dvidešimt penkių žmonių kolektyvą studijuoti autoriams, kurie liudijo filosofijos ir literatūros vidinę atvirybę (Kierkegaard ir Ibsen, Dostojevskis ir Nietzsche, Rilke ir Heidegger). Tasai pats filosofijai atvirumas būdingas ir šios knygos autoriams. Mačernis vėliau filosofiją pasirinko tiesiog pagrindine studijų šaka. Nors ir ne „specialisto“ interesu, filosofija yra sava ir Nykai-Niliūnui. O asmeniškai malonu, kad savo klausytojų tarpe turėjau Nagį. Platumas dvasinis interesas būdingas ir dviem likusiems, kurių intymiesnio sąryšio su filosofija nežinau.

Apskritai imant, aišku, jog pats domesys filosofija dar nėra savaime minties gilumo laidas, kaip savo ruožtu nė pats minties gilumas dar nėra savaime meninio vertinimo sinonimas. Greičiau ir literatūroje galioja tas pats dėsniš, kaip ir visame gyvenime; nėra šanso be atitinkamo pavojaus. Visuomeninis poetas pačiu savo aktualumu turi ypatingus šansus pasiekti plačiausius sluoksnius. Bet užtat visada jis atiduotas pavojui kūrybą paversti agitacija. Apsaugo nuo šio pavojaus susitelkimas į save, kuris leidžia išsiskleisti žodžiui visu intymiu subtilumu. Bet šiuo atveju vėl atsiduriame prieš naują pavojų — susmulkėti į žaismingą tik savimi pačiu gerėjimąsi. Ir kaip po tokio narcizinio poeto paimi į rankas minties poetą, pasijunti lyg iš šilto bei šviesaus, bet troškaus salonėlio atsidūręs į žvaigždėtos nakties plotį. Bet lengviau meniškai apipavidalinti savo asmeniskų pergyvenimų pasaulėlį, negu žmogaus likimą jo amžinojo dramoje. Ir užtat minties poeto kelias ypačiai rizikingas, nes jis eina tomis kalnų viršūnėmis, kuriose visada gresia pavojus menininko žodžiui sušalti ir filosofinę savoką. Nėra šis pavojus neaktualus ir mūsų laikams. Bet tai jau bus literatūros kritikų specialistų dalykas konkrečiai paanalizuoti, kuriais atvejais ir kiek to pavojaus esama. Gi man šiuo tarpu tesinori konstatuoti, jog šisai posūkis minties gilumon atskleidė mūsų poezijai naujus plotus, kurie suteikė jai ypatingos jėgos. Kokia gi jėga gal būti didesnė už tą, kuri vieną žodį sulydo ir grožį ir tiesą? O ta jėga ir persunktas mūsų naujųjų poetų žodis. Ir džiugu šiame sąryšyje prisiminti tuos žodžius, kuriais teko prieš aštuonetą metų vieną savo straipsnių baigti: „Mūsų ligšiolinė poezija, apskritai, nebuvo neidėjinga, tik neretai jos idėjingumas liko apgailėtinais sekus. Ne vieną poetinę jėgą troškino ar asmeninių sentimentų siaurumas ar plačiųjų interesų plokščias supratimas. Neabejojina, kad mūsų poezijos intymiesnis atskleidimas filosofijai padarytų ją gilesnę — ir žvilgį suvisuotintų, ir jo vidinę jėgą subrandintų. Džiugu, jog yra ženklų, kad jaunoji mūsų poetų karta atvirauja atskleisti filosofijai ir pajęs praeities poetinės tradicijas ir praplėsti ir pagilinti“. Kas anuo metu, vos tik pradėjus jauniesiems poetams viešumon išeiti, atrodė tik ženkla, šiandien jau yra bešipildanti tikrovė. Liudija tai šita knyga.

Tada jaunieji poetai, būsimieji žemininkai — Henrikas Nagys, Kazys Bradūnas ir Alfonsas Nyka-Niliūnas — lietuvių rašytojų suvažiavime 1947 m. liepos mėn. 11 d. Augsburgėje, V. Vokietijoje. Šiandien (gegu-

Dr. Juozas Girnius

Nuotrauka Vytauto Maželio

Kaip naujosios poezijos charakterizavimas idėjiškumu nereikšmingas, jo paneigimo nė ankstesniajai poezijai, taip lygiai jis savo ruožtu nereikšmingas, lyg naujoji poezija stovėtų „šalia gyvenimo“ ar nebe būtų kūrybiškai asmeninė. Tiesa, kad naujieji poetai nėra įprastine to žodžio prasme visuomeniniai poetai. Bet nebūti visuomeniniu poetu dar nereikšminga stovėti šalia gyvenimo. Šalia gyvenimo greičiau stovi ne minties, o tik asmeninių nuotaikų poetai. Gi mintis visada veikia visus pačius jos atskleidžiamosios tiesos jėga. Todėl minties poetai, nors ir nebūdami visuomeniniai, gali turėti nemažesnės visuomeninės įtakos ir už pačius tuos, kurie lieka oficialių dienų šūkių daininiais. Tikiu, kad ir mūsų naujajai poezijai bus lemtas didelis vaidmuo mums, kurie ryžtamės tėvynės palikimo nepaversti jos išsižadėjimu. Nėra abejonės, gaivins mums šią ryžtį ir naujoji poezija pačiu tuo gimtosios žemės palikimo skausmą, kuris sravi iš kiekvieno žodžio. Panašiai: nors ir nebėra naujoji mūsų poezija asmeninė ta prasme, kuria šį žodį vartojame

intymųjų poetų atveju, tačiau tai nereikšminga, kad ji nebūtų asmeninė bendra kūrybine prasme, kuria asmeniškai yra kiekviena poezija. Tai du skirtingi dalykai. Kai pirmu atveju bet kurio poeto „asmeniškumas“ reiškia jo apsiribojimo tik savo nuotaikinėmis būsenomis, tik savo individualiais pergyvenimais, tai antru atveju „asmeniškumas“ yra pats kūrybinio savitumo sinonimas. Tai šita pastarąja prasme ir yra asmeninė kiekviena kūryba apskritai, kiek ji yra ištryškusi iš kūrybinių asmens gelmių. Galima tik pridurti, kad šia prasme visada lieka asmeninė net ir filosofija, nes net ir pati mintis, nežiūrint savo objektyvaus visuotinio, savo versmę turi tik kūrybinėje individualybėje. O dar labiau tai galioja meninei kūrybai, kuri yra kūryba pačia pirmine to žodžio prasme. Todėl ir būtų nesupratimas, jei kas nors mano generacinei charakteristikai panaudotus „asmeniškumo“ ir „idėjiškumo“ terminus norėtų taip aiškinti, lyg būtų pamiršę, jog bendrąja prasme kiekviena kūryba yra asmeniška.

Bandžiau patikslinti, kuriuo pagrindu ir kuria prasme naująją poeziją charakterizuojau idėjiškumu. Tačiau tai visa lieka kol kas tik formalinis paaiškinimas. Klausimui visu platumu atsakyti tektų leisti į pačius estetinius naujosios poezijos pagrindus. Bet tai jau nebe įvadinio žodžio, o atskiros studijos dalykas. Pakaks tik schemiškai paryškinti, kokią kūrybos paskirties sampratą ir kokią kūrybos linkmę idėjinę poezija savyje slepia.

Eiti idėjinės poezijos keliu — tai išpažinti grožio ir tiesos neišskiriamybę, grožio kūrimą tuo pačiu vertinti ir tiesos ieškojimu. Šita kūrybos samprata iš anksto palieka aną utilitarizmą ar estetizmo dilemą, kurioje ginčijamasi, ar menas turi kam nors tarnauti ar ne. Ir tenka šios dilemos atsakyti, nes ji iš tiesų beprasmiška. Beprasmiškas jau pats šis operavimas naudos terminu, nes jis jau iš anksto poeziją vienaip ar antraip nuvertina. Ką gi iš tiesų reiškia kelti naudos klausimą? Nauda yra iš esmės ne tikslas, o priemonės kategorija. Ir užtat ką nors vertinti tik dėl kam nors naudingumo yra lygu iš tiesų savyje nevertingi, o tik kaip priemonę tam, kas jau vertinama pačiu tikslu. Tas pats yra ir su poezija: kada iš anksto klausiamasi, kam ji naudinga, tai jau iš anksto išpažįstama nematant jai jokios savitos prasmės. Kas turi pats savyje prasme, tas nereikalauja savęs pateisinimo jokia nauda. Ir užtat poetui, tikinčiam savo kūrybos prasme, nelieka nieko kito, kaip visiems naudoti ieškotojams atsakyti: poezija nėra naudinga. Taip iš tiesų ir yra: visa, kas savyje vertinga, nenaudinga. Ir šita prasme nenaudinga lieka visa, kuo mūsų dvasia gyvena: ne tik poezija, bet ir filosofija, ir ne tik filosofija, bet ir religija. O naujingi tėra tie padarai, kurie tarnauja mums apvaldyti žemę ir užtikrinti joje mūsų egzistenciją (konkrečiai tarant: visi civilizaciniai laimėjimai nuo akmens kirvio iki atominės bombos). Gi visos kalbos ir apie anų tikrųjų vertybių naudą kyla tik iš tos nihilistinės aistros, kuri nori visa paversti tik beprasmiška priemonių organizacija, nebegavinama jokių savyje prasmingų vertybių šviesa. Tai šita nihilistinė aistra yra pagimdžiusi ir meninį utilitarizmą, ieškantį ir meninei kūrybai pagrindo jos vienokiame ar kitokiame naudingume, konkrečiau tarant: vienokiame ar kitokiame propagandoje. Apskritai, šitaip literatūrą vertino ir vertina, kuriems ji liko ir liks svetima. Bet nejučiomis per nesupratimą kartais ir patys rašytojai pažiūri į save šitomis akimis. Tada ir iškyla pastanga patarnauti savo kūrybinio talento vienam ar kitam „naudingam reikalui“. Kartais į šį kelią sugundo viltis sulaukti „atlyginimo“ iš tų, kuriems šis „patarnavimas“ naudingas. O kartais šiai „visuomenei tarnybai“ rašytojai įrikuojami pačių valdandųjų jiems įprastomis politinėmis priemonėmis. Bet kaip tik iš šio įrikuojimo ir matyti, kaip

Iš žemininkų poezijos

Juozas Kėkštas

PIETA

Nurimo šviesiaveidis, kaip dangus po griausmo,
žaibo ir lietaus, pranešęs žemei gerąją naujieną,
savo kančią ir savas žaizdas;
sustiprinęs visus, ištroškusius pavasario ir džiaugsmo,
palaiminęs praėjusias ir būsimas kartas.

Jam nebereikia jau paguodos, ašarų nereikia,
lai puošia jį žaizda, ir kraujas, ir mirtis.

Šiandieną, nukankintas kaip ir jis,
kraujuojančia, sudužusia širdim norėčiau eiti nūbūtin.

Paduok, geroji, stiklą man gaivinančio
gyvybės ir mirties vandens.
Visas ietis savin surinksiu aš, beginklis.
Paliks paminklas:
širdis ir ašaros ant kruvino akmens.

Kazys Bradūnas

ŠVENTOJI VERSMĖ

Prie gruoblėto ažuolo rymoja
Girių Dievas veidu mediniu,
Samanotos Girių Dievo kojos
Plaunamos šventųjų vandenų.

O Šaltini miško stebuklingas,
Į tavo rankas pavargusius tiesiu.
Ir jėga pavasario audringa
Plaukia nesuvaldoma tamsiu

Labirintu atgaivinto kraujo,
Plaukia liūtim, karšta, laukine...
O, jaučiu — tai žemė atnašauja
Girių Dievo garbei ir mane.

Alfonsas Nyka-Niliūnas

VAIKYSTĖ

Man miegančiam vienam kažkas suriko: — Kelkis! —
Ir aš radau pavasarį su vėju vaikštant po namus.
Šiandien esu aš dar labiau išalkęs;
Laukai pavasariu jau dvelkia,
Bet tu nesikeli... Ir aš dainuot imu.

DAINELĖ

Neliūdėk, kad tau daina vaikystę primena,
Ir prie durų neraudok: grįžai!
Greit sėdėsi rudenio šviesoj apimęs,
Ir lapus pačion širdin tau pūs beržai.

Vytautas Mačernis

GYVENIMUI

Būk, gyvenime, man neteisingas,
Būk versmė patyrimų karčių.
Ir sunkių pralaimėjimų ringas,
Iš kurio grįžčiau pilnas žaizdų.

Bet būk didelis ir vienkartinis,
Pažymėtas didžiųjų kančių,
Škausmo platumos — mano tėvynė,
Jas išplėsk begalybėn, meldžiu.

Sākury nuolatinės kovos
Niekada palankiai nešypsoki
Ir nuo laimės laikyk atokiai.

Man neduoki draugų, mylimos,
Svelnumu jie mane pražudys!
Mirsiu aš, mira kovos troškulys!

Henrikas Nagys

IŠSIGELBĖJUSIEJI

Jūs išsigelbėjot visi.
Jūs verkėte ties jūra.
Ant kranto liejos lūždama vilnis
ir plovė jūsų laivo sudraskytą burę.

Troški atogrąžų naktis jus pridengė ranka.
Nuo medžių puolė sunkūs vaisiai
ir dusliai dužo ant uolų. Ugnim klaidžia
į jūsų veidus švietė svetimos ir piktos žvaigždės...

Jūs glaudėtės parpuolę į pakrantės smėlį
ir vilgėt lūpas žemės vandeniu gėlu.
Sala miegojo šniokščiančius medžius dangun iškėlus.
Jūs laukėte stebuklo. Laukėte iš rytmečio miglų

didingo laivo, brendančio su saule ir su vėju
stiebuos ir jūrininkų akyse į jūsų
negyvą salą ir į širdis. Laukėte.. bet niekas neatėjo...
Jūs išsigelbėjot visi ir verkėte ties jūra.

(Eilėraščiai iš antologijos „Žemė“ 1951 m.)

kiekvienas toks literatūros kam nors palenkimas iš tiesų tėra jos nuvertinimas tik į agitacinę priemonę.

Buvo užtat savo laiku suprantamas ir anas estetizmas, kuris prieš bet koki utilitarizmą deklaravo meno nepriklausomybės principą l'art pour l'art. Griežta prasme imant, šis principas teisingai išreiškia, kad meninė kūryba yra vertybė savyje pačioje, nereikalaujanti legitimacijos iš nieko kito, kam ji galėtų būti naudinga. Bet šitaip sutikdami su šiuo principu, anaipol nemanome, kad būtų galima ji

(Nukelta į 4 psl.)

Žmogaus prasmės žemėje poezija

(Atkelta iš 3 psl.)

vartauja būti naudingam, būtų jau seniai ji iš viso paneigė. Tai kaip tik ir liudija, kad mene slypi didelė jėga, padaranti menininką arba „pavojingą“ arba „naudingą“. Bet dėl to, kad kas nors stengiasi šią jėgą palenkti sau (atsėis iš „pavojingos“ padaryti „naudingą“), visai nėra pagrindo menininkui pačiam ją paneigti. Ir užtat tasai estetistas, kuris pats savo meną nori nužeminti į beprasmišką formalistinį žaisimą vien dėl to, kad niekam nebebūtų noro jį kam nors „naudoti“, man atrodo panašus tam asketui, kuris išsilaisvinti iš veltinio rankų neranda kitos išeities, kaip save iškastruoti. Tai tokiu steriliškumo įkūnijimu yra ir ta operacija, kuria estetistai bando iš meno išjungti tiesą. Bet tokia operacija prarandamas ne tik bijomasi „naudingumas“, bet ir vidinis gyvastingumas. Ta tariama nepriklausomybė, kurioje menas neranda kitos išeities savo „nekaltybei“ išsaugoti, kaip tik užsisleisti į eksperimentinį formalizmą, iš tiesų yra pabėgimas ne tik nuo utilitarizmo, bet ir nuo paties gyvenimo. O dezertavimas niekada dar nebuvo laimėjimas. Tiesa, nėra recepto nuveikti utilitarizmui kartą visam laikui. Visada vadinamieji „platieji“ bei valdantieji sluoksniai reikalauja menininką būti jų trubadūru. Bet užtat ir reikia žinoti: jei nori menininkas likti laisvas, jis turės savo laisvę ir ginti. *O ginti savo laisvę — tai ne grožio vardan atsakyti tiesos, o kaip tik nenusilenkti niekam kitam, kaip tai paties būties tiesai, kuri yra ir paties meninės tiesos versmė.* Ne tiesa meną prievartauja, o greičiau melas. Tik melas ieško naudos. O tiesa taip pat viešpatuoja virš visų naudingų interesų, kaip ir grožio. Užtat prievartavusi, tiesa greičiau kaip tik suteikia menui tą jėgą, kuri ir „nenaudinga prabanga“, kokia laikoma meninė kūryba, paverčia revoliuciniu veiksmu. Užtat, išpažindama grožio ir tiesos neišsiskyrimą, idėjinę meno kūrybą ir ryžtąsi verčiau aktyviai kovoti su visomis jos pavergimo tendencijomis, negu užsiklęsti steriliškame žaisime.

Formaliai imant, išdestytoji kūrybos paskirties samprata yra mano, nes patys šios knygos autoriai nėra niekur ėmęsi teoristai savosios estetikos dėstyti. Tačiau manau, kad drauge esu išreiškęs ir jų pažiūrą į savo poetinės kūrybos prasmę. Neturėję gausingiau estetiki, nesame turėję nė didesnių teorinių kovų tarp atskirų meninių linknių. Galbūt tai dar ir dėl to, kad lietuviškas nuosaikumas mus ir čia apsaugo nuo kraštutinių. Ypačiai niekada stipriai pas mus neišliko formalistinis estetizmas. Ir tie, kuriuose mūsų poezija pasiekė ypatingo formalinio tobulumo, laimėjo jį ne formalistinė technika, tik savo meninio pergyvenimo nuosirdžių tikrumu. Gyviau mūsųose visą laiką reikėsi tik utilitaristinė tendencija, nors irgi ne tiek iš teorinio ekstremizmo (apie jį galima tik trečia frontininkuose kalbėti), kiek iš paprasto visuomeninės poezijos ilgesio. Bet kadangi vis dėlto ir tokiame ilgesiu virgėškas paklūsimas sleptų saviję poetinės publicistikos pavojų, tai ir matyti, kaip naujieji mūsų poetai labai atsargiai laikosi bet kokio „visuomeniško“ atžvilgiu. Bet kadangi jie lygiai atvėrė ir bet kokią formalistinį estetizmą, tai vis dėlto, nežinint viso „nevisuomeniško“, jie stovi pačiame mūsų tautos dvasinio gyvenimo sūkuryje.

Kokia kūrybos linkmė išplaukia iš šios idėjinės meno sampratos, kuri pagrįsta grožio ir tiesos neišsiskyrimu? Sakėme: idėjinė poezija lygiai atsisako ir save kieno nors naudai palenkti ir save nužeminti tik į formalistinį žaisimą, nes ji tiki savita meninės kūrybos prasme. Bet kokia gi meninės kūrybos prasmė? Atsakymas į šį klausimą nuosekliai priklauso nuo atsakymo į žmogaus klausimą apskritai, nesgi meninė kūryba yra par excellence žmogaus kūryba. Ir užtat ieškoti menininkui savo kūrybos prasmės yra lygu ieškoti ir savo paties žmogiškosios prasmės. Tas ir yra pagrindas, kodėl idėjinė poezija visada ir savaime visą pirmą pulsuoja tuo žmogaus rūpesčiu, kuris jį verčia

klausti, kokia žmogiškosios egzistencijos paskirtis.

Bet kokia gi žmogaus prasmė? Kaip esame įpratę prasmės klausimą tuojau pat išvesti į naudos klausimą, taip esame ir linkę ir žmogaus prasmės klausimą savaime atsakyti laimės žodžiu, lyg laimė kaip tik ir būtų visa tai, kas gali būti žmogui naudinga. Tačiau, deja, ši „savaime suprantamybė“ yra labai problematiška. Viena: galima iš viso nadingumu matuoti tik ateitusių žmogaus veiksmus: ar buvo tai ir tai naudinga? Bet beprasmiška būtų klausti, ar iš viso naudinga būti laimingam, yra lygiai absurdiška, kaip ir kalbėti apie mirties naudą. Kada mes klausime žmogaus prasmės, mes kreipiamės į pačią jo būties visumą. Todėl ši ir nebėgi būti atsakyma naudos matu, nes pastarasis saisto tik ateitusių mūsų žingsnius. Tai ir pasmerkia neįmanomybei kiekvieną bandymą prasmės klausimą atsakyti laimės žmogui nadingumu teigimu. Tiesa, kad laimė naudinga. Bet kaip tik dėl to ji ir nėra mūsų prasmė, nes visa jos „nauada“ išblunksta prieš mirties „nenaudingumą“. O tai, kas gali būti mūsų prasmė, turi neišblunkti ne mirties akivaizdėje. Tik šis neišblunkimas ir liudys, kad tai, ko negali išblunkinti ne mirtis, buvo iš tiesų prasminga.

O antra: ir pati ta laimė, kuria norima žmogaus prasmę aptarti, o tiesa taip pat viešpatuoja virš visų naudingų interesų, kaip ir grožio. Užtat prievartavusi, tiesa greičiau kaip tik suteikia menui tą jėgą, kuri ir „nenaudinga prabanga“, kokia laikoma meninė kūryba, paverčia revoliuciniu veiksmu. Užtat, išpažindama grožio ir tiesos neišsiskyrimą, idėjinę meno kūrybą ir ryžtąsi verčiau aktyviai kovoti su visomis jos pavergimo tendencijomis, negu užsiklęsti steriliškame žaisime. Formaliai imant, išdestytoji kūrybos paskirties samprata yra mano, nes patys šios knygos autoriai nėra niekur ėmęsi teoristai savosios estetikos dėstyti. Tačiau manau, kad drauge esu išreiškęs ir jų pažiūrą į savo poetinės kūrybos prasmę. Neturėję gausingiau estetiki, nesame turėję nė didesnių teorinių kovų tarp atskirų meninių linknių. Galbūt tai dar ir dėl to, kad lietuviškas nuosaikumas mus ir čia apsaugo nuo kraštutinių. Ypačiai niekada stipriai pas mus neišliko formalistinis estetizmas. Ir tie, kuriuose mūsų poezija pasiekė ypatingo formalinio tobulumo, laimėjo jį ne formalistinė technika, tik savo meninio pergyvenimo nuosirdžių tikrumu. Gyviau mūsųose visą laiką reikėsi tik utilitaristinė tendencija, nors irgi ne tiek iš teorinio ekstremizmo (apie jį galima tik trečia frontininkuose kalbėti), kiek iš paprasto visuomeninės poezijos ilgesio. Bet kadangi vis dėlto ir tokiame ilgesiu virgėškas paklūsimas sleptų saviję poetinės publicistikos pavojų, tai ir matyti, kaip naujieji mūsų poetai labai atsargiai laikosi bet kokio „visuomeniško“ atžvilgiu. Bet kadangi jie lygiai atvėrė ir bet kokią formalistinį estetizmą, tai vis dėlto, nežinint viso „nevisuomeniško“, jie stovi pačiame mūsų tautos dvasinio gyvenimo sūkuryje.

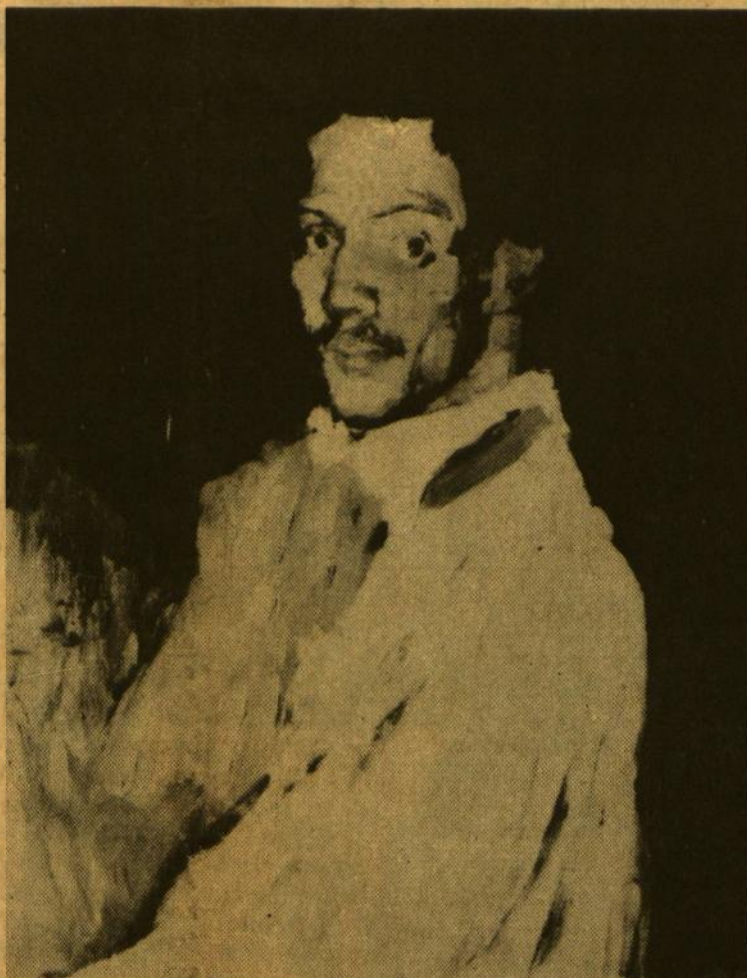
Kokia kūrybos linkmė išplaukia iš šios idėjinės meno sampratos, kuri pagrįsta grožio ir tiesos neišsiskyrimu? Sakėme: idėjinė poezija lygiai atsisako ir save kieno nors naudai palenkti ir save nužeminti tik į formalistinį žaisimą, nes ji tiki savita meninės kūrybos prasme. Bet kokia gi meninės kūrybos prasmė? Atsakymas į šį klausimą nuosekliai priklauso nuo atsakymo į žmogaus klausimą apskritai, nesgi meninė kūryba yra par excellence žmogaus kūryba. Ir užtat ieškoti menininkui savo kūrybos prasmės yra lygu ieškoti ir savo paties žmogiškosios prasmės. Tas ir yra pagrindas, kodėl idėjinė poezija visada ir savaime visą pirmą pulsuoja tuo žmogaus rūpesčiu, kuris jį verčia

tiniosios (kūrybos ir kovos, laiko ir amžinybės, gyvenimo ir mirties tikrovės) problemos. Tiesa, vienaip ar kitaip šie motyvai negalėjo neiškilti ir intymioje poezijoje. Bet kaip tik čia ir matyti visas skirtumas tik tarp asmeninio susirūpinimo tais visais šešėliais, kurie pastoja mums kelią į laimę, ir tarp probleminio rūpesčio, kaip įprasminėti žmogiškąją egzistenciją, nežinint visos jos supančios tamsos. Pagal tai skirtingas ir pats šių klausimų lietas: kai vienur šie klausimai paliejami tik kaip toki dalykai, dėl kurių telieka rezignuoti, tai kitur ieškomi sprendimai, kaip kovoti dėl žmogiškosios egzistencijos įprasminimo. Imkime, sakysime, mirtį. Ar Aistui ji ateina brutalia giltine (iš kažkur šalta mirtis atjoja: barška kaulai, dalgis žvangs), ar Nėriui ji mus diemedžiais pražydydina, kiekvieno atveju ji sutinkama ta pačia pasyvia resignacija. Tuo tarpu naujoje poezijoje ji greičiau virsta klausimu, kaip nuveikti jos neišvengiamybę (plg. Nykos-Niliūno Šeštosios elegijos pabaigą). Arba imkime ir tą pačią kūrybos problemą. Ji kilo, sakysime, ir Aistui poezijoje. Bet visada ji liko labiau asmeninis skundas, kaip sunku rasti žodį ir kaip graudu likti nesuprastam. Tuo tarpu naujesiems poetams ir ši problema kyla nebe subjektyviniu, o objektyviniu požiūriu: nebesipasažuoja jie, kaip kuria, o labiau domisi pačia kūrybos prasme.

Bet kaip naujoji mūsų poezija savo probleminiu idėjiškumu nutolusi nuo to kelio, kuriuoėjo intymioji mūsų poezija, taip lygiai jai tolimas ir tasai reliigiškai transcendentinės poezijos kelias, kuriuo jėgingai žengė Brazdžionis. Jei intymioji mūsų poetai ieškojo laimės čia pat, melėje, tai Brazdžionis iš krikščioniškosios tiesos žinojo, kad mūsų laimės ilgesys bus patenkintas tik anapus. Todėl jis į šį laikinį gyvenimą į žūrėjo tik kaip į piligriminę kelionę į tikruosius Namus. Krikščioniškoji pasaulėžiūra nėra svetima ir šios knygos autoriams (trys iš jų, tarp kitko, yra tos pačios korporacijos — Šatrijos — nariai, kuriai priklausė ir Brazdžionis). Tačiau poetinis jų kelias yra kitas. Kai Brazdžionis išskirtinai dainavo anapusinį žmogaus pašaukimą, tai naujieji mūsų poetai žūri į žmogų žemėje. Ir iš tiesų: nors žmogus ir pašauktas Amžinybei, tačiau tai dar nereiškia, kad dėl to laikinė jo egzistencija būtų atiduota beprasmybei. Tiesa, prasmė negali būti randama, lyg koks iš anksto pamestas daiktas. *Galima kalbėti apie laimės radimą. Bet prasmė gali būti paties žmogaus sukuriamas, nes žemiškoji žmogaus prasmė ir yra ne kas kita, kaip pati kūryba. Dvejoji kūryba įprasmina žmogiškąją egzistenciją. Pirmiausia ji nutiesia tiltą, kuriame gali žmogus žmogų susitikti. Kai laimės ieško kiekvienas sau, tai kuriama visiems. Ir užtat kai laimės medžioklė uždaro kiekvieną jame patį, mes, tai kiekviena kūryba žmones sieja draugan. Net ir vadinamaisiais geras darbas mes galime pasiekti tik savo betarpiškus artimuosius. Gi savo kūrybiniais žygiais mes ištiesiame savo šviesos žibintą ir tiems, kurie dar tik ateis iš laiko toliu. Ta ir yra antroji kūrybos prasmė — nuveikti laiko tėkmę kūrybiniu žmogaus žygiu nepraeinamumo. Nėra ši nepraeinamumo tikroji amžinybė, bet kiekvieno atveju ji yra bent žemiškasis pastarosios liudijimas.*

Todėl ir nėra taip nuostabu, kad iš karto galio pasirodyti, kad ir tuose mūsų naujų poetų, kurie yra krikščioniškos pasaulėžiūros, visiškai nejausti jokio žemės bei paties žmogaus žemiškosios egzistencijos nuvertinimo Transcendentinės Tikrovės vardan. Greičiau atvirščiai, visa jų kūryba pulsuoja karšta (iki skausmo) žemės meile. Nėra tai betgi romantinė gamtos mistika. Greičiau šia meile žemei gaivina pačiam žmogui meilė. Brangi yra žemė dėl to, kad ji yra žmogaus tėviškė. Žmogus pašvenčia žemę savo darbu ir savo krauju. Ir todėl jį visų pirma kalba žmogui ne savo kosmopolitinių gamtinių grožių, o sava tėvų žemės istorija:

*Aš praveręs dobilienos plutą,
Tūkstančius pėdų po ja randu —
Kiekvienoj vagoj senolių būta,*

Pablo Picasso autoportretas, tapytas 1901 metais, parduotas New York'e už 5.3 milijonus dolerių.

Milijonai už dailės kūrinius

Kai pastaruoju metu mūsų visuomenėje jaučiamas rūpestis mūsų čionykščių dailininkų dailės darbų likimu, kai buvo Lietuvių fondo įsigyta palyginti pigiai žymaus ekspresionisto Prano Domšaičio kolekcija, pravartu būtų prisiminti, kiek yra mokama ne tik už olandų ir renesanso laikų klasikų, bet ir už dvidešimtojo amžiaus dailininkų darbus.

Štai praėjusią savaitę tarp tautinės Sotheby kompanijos, besiverčiančios dailės darbų prekyba, varžytinėse, New York'e, Pablo Picasso autoportretas, tapytas 1901 m., parduotas už 5.3 milijonus dolerių. Tai aukščiausia kaina ligi šiol už jau 20 amžiaus dailininko tapybos darbą.

Tose pačiose varžytinėse ir kitų dailininkų darbai buvo parduodami už milijonines kainas. Anglo J. M. W. Turner'io (1775 - 1875) paveikslas „Juliet and Her Nurse“ buvo parduotas už 6.4 milijonus dolerių. Ispano Velazquez'o (1599 - 1660) portretas „Juan de Pareja“ parduotas už 5.5 milijonus dolerių, Flamo Rubenso (1577 - 1640) paveikslas „Samsonas ir Dalila“ parduotas už 5.4 milijonus dolerių.

Nemažos ir kitų, jau beveik mūsų laikų dailininkų darbų kainos. Prancūzų impresionisto Renoir'o (1841 - 1919) paveikslas „Two Young Girls Reading“ parduotas už 2 milijonus dolerių. Kiti impresionistai ir to paties laikotarpio dailininkai parduoti taipgi už nemažas sumas: Sisley už — 450,000 dolerių, Maillol — už 220,000 dolerių, Bonnard — už 310,000 dolerių, Gauguin — už

570,000 dolerių.

Net ir, galima sakyti, jau mūsų dienų ryškesnieji dailininkai turi visai apčiuopiamas savo darbų kainas. Sakysim, Giacommetti skulptūra buvo parduota už 360,000 dolerių, Calder'io — už 190,000 dolerių ir druskininkietio, Čiurlionio kaimyno Lipchitz'o paveikslas už 75,000 dolerių.

Taigi turtingų žmonių, meno mėgėjų pinigai investuojami ne vien tik į žemę ar į visokius vertybinius popierius, bet ir į dailės kūrinius. Ar mūsų, lietuvių, pinigų žmonių tarpe šia kryptimi yra bent kiek pasistūmėta savo asmeniškajam labai ir pagaliau lietuvių rankose esamo kultūrinio lobio praturtinimui?

k.b.

Sidabras senovės Lietuvoje

Tokių pavadinimų archeologė Laima Vaitkūnienė parąšė knygą apie sidabro radinius, o „Mokslo“ leidykla ją išleido 128 psl. leidiniu. Iš šios archeologinės studijos sužinome, kad metaliniai žalvario dirbiniai Lietuvoje randami iš apie 1800-1600 m. pr. Kr. Sidabro dirbiniai Lietuvoje pasirodė maždaug prieš 2000 m., taigi Kristaus laikais. Ligi šiol surasta arti 420 sidabrinų ir apie 1100 pasidabruotų dirbinių. Tai antkaklės, segės, apyrankės, žiedai, galvos papuošalai, kabučiai, apvaros, juostų vijimo plokštelės, apkalai, lydiniai, sagytys, geriamieji ragai, žirgo aprangos reikmenys, kala-vijai, jų makštys, pentinai ir kiti įdomūs dalykai.

Neišplėvė jų nei laikas, nei vanduo.

(Bradūnas, Pėdos arimuos)

Tai šita prasme mūsų naujoji poezija, nors ir nebūdama tematiškai patriotinė, išaugs į galingą himną gimtajai žemei. Tiesa, šandien tas meilės gimtajai žemei himnas negali būti džiugus. Yra momentų, kada ir meilė negali kitaip prabilti, kaip skausmu. Bet dėl to beviltiško skausmo (ir links jis beviltiškas tol, kol liksime sve-timose pakapimuose) išpažinimą palaikyti „defetistiniu“ ar „egzistencialistiniu“ pesimizmu yra grubus nesuipratimas, kad dėl jo neverta nė žodžio gaišti.

Tai štai naujosios mūsų poezijos kūrybinė linkmė. O vienu žodžiu ją taikliai išreiškia ir pats šios knygos vardas: *Žemė*. Sugestiuojama šiuo vardu, kad nebėsimo atsakymai nėra (ir negali būti) tapatiški.

Nuomonės ir pastabos

Dar keletas žodžių dėl vysk. Masalskio

Tik pažvelgus į naują kun. S. Ylos straipsnį apie vysk. Masalskį (Draugas, 1981.V.16) toptelėjo į galvą ana garsi pradinė eilutė iš Virgilijaus Eneidos:

Infandum, regina, jubes renovare dolorem.

Nemalonus man visas tas ginčas su kun. S. Yla. Džiaugiuos vis dėlto, kad paskutinis jo atsakymas ne toks kategoriškas ir be nereikalingų insinucijų.

Norėdamas šį ginčą baigti taikese nota, pasitenkinsiu tik pora pastabų. Savo paskaitoje kun. Yla nelietė visos vysk. Masalskio veiklos. Kalbėdamas apie tautybių (suprask, lietuvių — lenkų) sankirtį Vilniaus universitete, jis tik tarp kita ko prisiminė truputį ankstesnį laiką, tariama lietuvių opoziciją, kuriai vadovavę du vyskupai — vilniškis Ignas Masalskis ir livoniškis Juozas Kasakauskis — Ketverių metų seimo ir Kosciuškos sukilimo metu. Ir dėl to jie buvę nužudyti. Nėra jokių istorinių duomenų apie tokį tautybių sankirtį vysk. Masalskio laikais. Už Gegužės 3 d. konstitucija buvo lygiai daug lietuvių kaip ir lenkų, kaip lygiai daug lenkų ir lietuvių buvo ir prieš jį. Tuo metu gegužininkai laimėjo ir dėl to nužudė vysk. Masalskį (kuriam beje mirties duopenus grėsė jau Vilniuje). Štai ir viskas.

Man, kaip ir tada paskaitą skaitančiam kun. Ylai, visiška nerūpėjo visa spalvinga ir

plati vysk. Masalskio veikla. Tai nieko bendro neturi su „tautybių sankirtiu“.

Antra, kun. Yla tebebando įrodinėti, kad mano pacituoti A. Šapokos žodžiai apie vysk. Masalskį lyg būtų ne jo, lyg jis tik „referuotų“ lenkų autorius. Jis ir visą jo studiją vadina „referencine studija“. Ne, visa ta studija nėra tik kitų nuomonių apžvalga, bet originalus ir labai gražus dr. A. Šapokos mokslinis darbas. Reikia nepamiršti, kad pirmoji A. Šapokos daktarato tezė ir buvo apie Lietuvą Ketverių metų seimo metu. Jis geriau negu bet kas pažino tą laikotarpį ir nebijojo dėl jo savo nuomonės pasakyti. Be to, panašią nuomonę apie vysk. Masalskį jis išreiškė ir savo red. Lietuvos istorijoje. Ne tiesa, kad toje studijoje Šapoka nesinaudojo jokiais lietuvių šaltiniais. Ar tų pačių Kasakauskių korespondencija, arba Matuševičiaus atsiminimai nėra lietuviški šaltiniai? Negi kun. Yla mano, kad kas tada lenkiškai rašė ir buvo lenkas? Tada ir jo gimnieji vyskupai Masalskis ir Kasakauskis buvo lenkai, nes jie daugiausia rašė lenkiškai ir nei vienos eilutės nepaliko lietuviškai. Kam tada ir visas tas mūsų ginčas? Tad katro čia „kažkoks nesusipratimas“.

Apie įdomią vysk. Masalskio asmenybę gal teks parašyti kita proga, ypač ryšium su Justino Marcinkevičiaus trilogijos drama „Katedra“.

V. Trumpa

NAUJI LEIDINIAI

• CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA, No. 44, July 30, 1980. Translated by Vita Matulaitis. Translation Editor: Rev. Casimir Pugevičius. Published by the Lithuanian R.C. Priests' League of America, 351 Highland Blvd. Brooklyn, N. Y. 11207.

Leidinyas 48 psl. Jame duodamas pažodinis pagrindinis „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ 44 numerio vertimas anglų kalba. Dokumentinė medžiaga liečia tikinčiųjų persekiojimą Lietuvoje ir jų herojišką rezistenciją, reikalaujant sau žmogiškųjų teisių. Dokumentinė medžiaga net išplečiama ir į kitas sovietines respublikas: šį kartą ir į Gudiją priskirtus plotus ir į Ukrainą. Pabaigoje teikiama aprašomų vietovių sąrašas, parodoma jų žemėlapių dislokacija, duodamas minimų asmenų vardynas.

Autorė teigia, kad jau I-XIII a. Lietuvoje buvo sukaupta daug sidabro. Kadangi Lietuvoje šio tauraus metalo nerandama, nustatyta, kad senaisiais laikais jis atveždavo iš Romos imperijos. Rasta ir romėniškų sidabro dirbinių, Romos monetų. Lietuviai romėnų pirkliams atsilygindavo gintaru, retais kailiais. Žlugus Romos imperijai, lietuviai sidabro gaudavo iš kitų Vakarų kraštų — Čekijos, Vokietijos, Austrijos, Skandinavijos, Olandijos. Autorė aprašė vertingus ir įdomesnius radinius, pateikė jų piešinius bei nuotraukas. Ypač daug įdomios medžiagos apie sidabrą davė VI a. pradžios įspūdingas kario kapas, atidengtas Taurapilio kapinyne, netoli Tauragnų (Utenos apskrityje).

Knygos paruošimo bendradarbiai: A. Tautavičius, A. Mizgiriūnė, L. Kuzmienė. Nuotraukos K. Vainoro ir A. Cvetkovo. Knyga išleista Istorijos instituto užsakydu.

(bk)

• MŪSŲ VYTIS, 1981 m. žiem. Skautiškos minties jaunimo ir vadovų žurnalas. Leidžia Akademiniis skautų sąjūdis. Redaguoja J. Toliušis, 7220 S. California Ave., Chicago, IL 60629. Administruoja Danutė Korzonienė, 2725 W. 84 Place, Chicago, IL 60652. Metinė prenumerata JAV ir Kanadoje — 6 dol., kitur — 3 dol.

Turiny: Sveikinimai, Kaip kūrėme „Mūsų Vytį“, Iš poetės J. Vaičiūnienės juodraščių, Apie pastangas patekti į juodąją akrynią, N. Pupienė nuokdino VJF premiją, Pirmieji filiterių žingsniai Vilkaivskyje, Spaudos lentyna, Iš kronikos.

• SKAUTŲ AIDAS, 1981 m. kovo mėn., Nr. 3. Lietuvių skautų mėnesinis laikraštis. Redaguoja Antanas Saulaitis, SJ, 2345 W. 56 St., Chicago, IL 60636. Administruoja Malvina Jonikienė, 6346 Washtenaw Ave., Chicago, IL 60629. Prenumerata — 5 dol., garbės prenumerata 10 dol., garbės leidėjo prenumerata — 25 dol.

Kovo mėn. prisimenamas Sv. Kazimieras, kareivis Pranas Eimutis, sukilėlių vadas Kostas Kalinauskas, Čiurlionio rankraščių grafiškųjų apipavidalinimai ir kt. Apžvelgiamos skautiškos veiklos aktualijos. Daug iliustracijų.

• AKIRACIJAI, 1981 m. balandžio mėn., Nr. 4. Atviro žodžio mėnraštis. Leidžia Viewpoint Press Inc., 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, IL 60629. Redaguoja redakcinė kolegija. Metinė prenumerata — 8 dol.

• Anatolijus Kairys, PO DAMOKLO KARDU. II dalis, Romanas. Išleido Lietuvos Šaulių sąjunga tremtyje 1981 metais Chicagoje. Viršelis ir aplankas dail. Petro Alekso. Knyga 304 psl., kaina — 8 dol.

• PASAULIO LIETUVIS, 1981 m. kovo mėn., Nr. 3. Leidinyas Bendruomenės minčiai ir gyvenimui. Leidžia Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba. Redaguoja Bronius Nainys. Redakcijos talkininkas — Romas Kasparas. Administruoja Daina Kojelytė. Redakcijos ir administracijos adresas: Pasaulio Lietuviai, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — 8 dol.